

وزارت آموزش و پرورش
اداره کل آموزش و پرورش استان خوزستان
معاونت آموزش ابتدایی
اداره تکنولوژی و گروه های آموزشی

سال تحصیلی ۱۴۰۰ - ۱۳۹۹

درسنامه مطالعات اجتماعی

پایه ششم

مقدمه

همه ی ما و موجوداتی که در روی زمین زندگی می کنیم، برای ادامه زندگی به غذا احتیاج داریم و بدون آن زنده نمی مانیم. ما انسان ها غذای مورد نیاز خود را از گیاهان و جانوران تامین می کنیم .

دانش آموزان عزیز با توجه به مطلب بالا جدول زیر را کامل کنید.

در هفته گذشته از هر دسته مواد غذایی چه چیزی را مصرف کرده اید؟

* مواد غذایی گیاهی که استفاده کرده اید بیشتر از کدام محصولات گیاهی بوده اند؟

* مواد غذایی جانوری که استفاده کرده اید از کدام جانداران تهیه شده است ؟

مواد غذایی جانوری	مواد غذایی گیاهی
.....
.....

*حتماً تا کنون به تنهایی یا با اعضای خانواده برای خرید میوه و سبزی به بازار رفته اید.

در طی یک هفته گذشته چه میوه و سبزی هایی را مصرف کرده اید؟

با انجام فعالیت های این فصل می خواهیم در پایان به سوالات زیر پاسخ دهید.

چه کسانی برای تولید محصولات کشاورزی کار و تلاش می کنند؟

این محصولات در کجا کشت می شوند و چه مراحل را طی می کنند تا به دست ما برسند؟

دانش آموزان عزیز، با توجه به فعالیت های صفحه قبل متوجه شدیم که بخش بیشتری از غذای خود را از راه کشاورزی به دست می آوریم. برای این که یک گیاه یا یک محصول کشاورزی به دست آید سه مرحله باید انجام شود که در کتاب علوم چهارم این چنین بیان شده است:

مرحله کاشت: دارای مراحل مختلفی است. آماده سازی زمین و شخم زنی خاک ، آماده سازی بذر، کاشت بذر

مرحله داشت: در کشاورزی به کارهایی گفته می شود که پس از کاشت بذر در خاک باید انجام داد تا یک محصول ایده آل را پرورش دهیم. مرحله داشت به دوره رشد گیاه تا رسیدن به محصول گفته می شود.

مرحله برداشت: شیرین ترین دوره از مراحل کشاورزی است. در این مرحله موقع چیدن و برداشت محصولی که منتظرش بوده ایم می رسد. پس از اتمام دوره رشد و نمو گیاه، هنگام برداشت محصول فرا می رسد. در مرحله برداشت محصولات رسیده شده جمع آوری می شوند .

با توجه به مطالب بالا و آنچه از کتاب علوم چهارم خوانده اید فعالیت زیر را انجام دهید. هر تصویر کدام مرحله از کشاورزی را نشان می دهد؟

فرض کنید با یکی از اعضای خانواده تصمیم گرفته اید محصول گوجه فرنگی تولید کنید. همفکری کنید چه چیزهایی برای تولید این محصول نیاز دارید؟ آن ها را یادداشت کنید.

فعالیت

فعالیت

فرض کنید می خواهید در حیاط خانه خود یک باغچه درست کنید به چه وسایل و موادی احتیاج دارید؟

آیاتاکنون هنگام مسافرت با زمین های سرسبز یا زمین هایی که خشک بوده اند برخورد کرده اید؟

به نظر شما چه عواملی باعث سرسبزی این زمین ها شده است؟

.....
.....

چه عاملی باعث خشک و بی حاصلی این زمین ها بوده است؟

.....
.....

چه عواملی در کشاورزی مؤثرند؟ ۱- عوامل طبیعی ۲- عوامل انسانی

الف (عوامل طبیعی که شامل خاک ، آب ، هوا می باشد.

خاک

به تصاویر زیر دقت کنید . کدام خاک برای کشاورزی مناسب است ؟ چرا ؟

کدام خاک مناسب کشاورزی نیست ؟ چرا ؟

همه ی زمین ها قابل کشت نیستند . بخشی از کشور ما را کوه های بلند و مرتفع پوشانده است.

زمین های پرشیب و سنگلاخ برای کشاورزی مناسب نیستند .

خاک های اهکی یا نمکی در نواحی خشک، استعداد کشاورزی ندارند .

اما از دشت های هموار یا جلگه ها که خاک های آبرفتی و حاصلخیز دارند، می توان محصول فراوان به دست آورد.

آب و هوا

فعالیت

تحقیق کنید هر یک از محصولات زیر در کدام استان کشت می شود؟ آن استان در کدام منطقه آب و هوایی قرار دارد؟

منطقه آب و هوایی	استان	محصول
		برنج
		انگور
		نیشکر

از انجام این فعالیت چه نتیجه ای می گیرید؟

.....

.....

هر محصول با یک نوع شرایط آب و هوایی سازگاری دارد. درخت خرما در مناطق گرمسیری رشد می کند و نمی تواند سردی هوا را تحمل کند. سیب زمینی گیاهی سردسیری است. برنج به آب و هوای معتدل و مرطوب نیاز دارد.

آب و هوا در کشور ما متنوع است و به همین دلیل محصولات مختلفی در کشور به دست می آید.

در هر منطقه آب و هوایی ممکن است چندین محصول کشاورزی تولید شود.

آب

آیا تاکنون مزارع کشاورزی را مشاهده کرده اید که نهری از میان آن ها می گذرد؟

کشاورزان زمین های خود را چگونه آبیاری می کنند؟

چند نمونه از نحوی آبیاری زمین های کشاورزی را بیان کنید.

در کشور ما میزان بارش باران در فصل های مختلف و در نواحی مختلف آب و هوایی به چه صورت است؟

آب مورد نیاز کشاورزی از آب باران و رودها تأمین می شود. در بعضی نواحی هم آب های زیرزمینی را از راه کندن چاه یا قنات به مزرعه ی کشاورزی هدایت می کنند. بخش وسیعی از کشور ما در منطقه ی خشک و نیمه خشک قرار دارد . کشور ما جزو کشورهای کم باران جهان است. (متوسط بارندگی سالانه ی ایران حدود ۲۶۰ میلی متر و متوسط بارندگی جهان حدود ۸۰۰ میلی متر است).

آبیاری از راه قنات

ب (عوامل انسانی که شامل نیروی کار ، ابزار و وسایل ، سرمایه و مواد می باشد.

فعالیت

به نظر شما هر یک از تصاویر زیر به کدام یک از عوامل انسانی مربوط است؟ و چه نقشی در کشاورزی دارند؟

نیروی کار

به افرادی نیاز داریم که مهارت دارند و می توانند کارهای مربوط به کشاورزی را انجام بدهند؛ مانند کشاورز، آبیار، علف چین، مهندس کشاورزی و...

ابزار و وسایل

به ابزار و وسایل مخصوص کشاورزی برای شخم زدن، آبیاری، درو کردن، کندن علف های هرز و ... نیاز داریم.

سرمایه

باید پول داشته باشیم تا مواد و ابزار مورد نیازمان را بخریم. البته اگر ما سرمایه ای نداشته باشیم، می توانیم با دیگران شریک شویم یا وام بگیریم.

مواد

به بذر، کود و سم نیاز داریم.

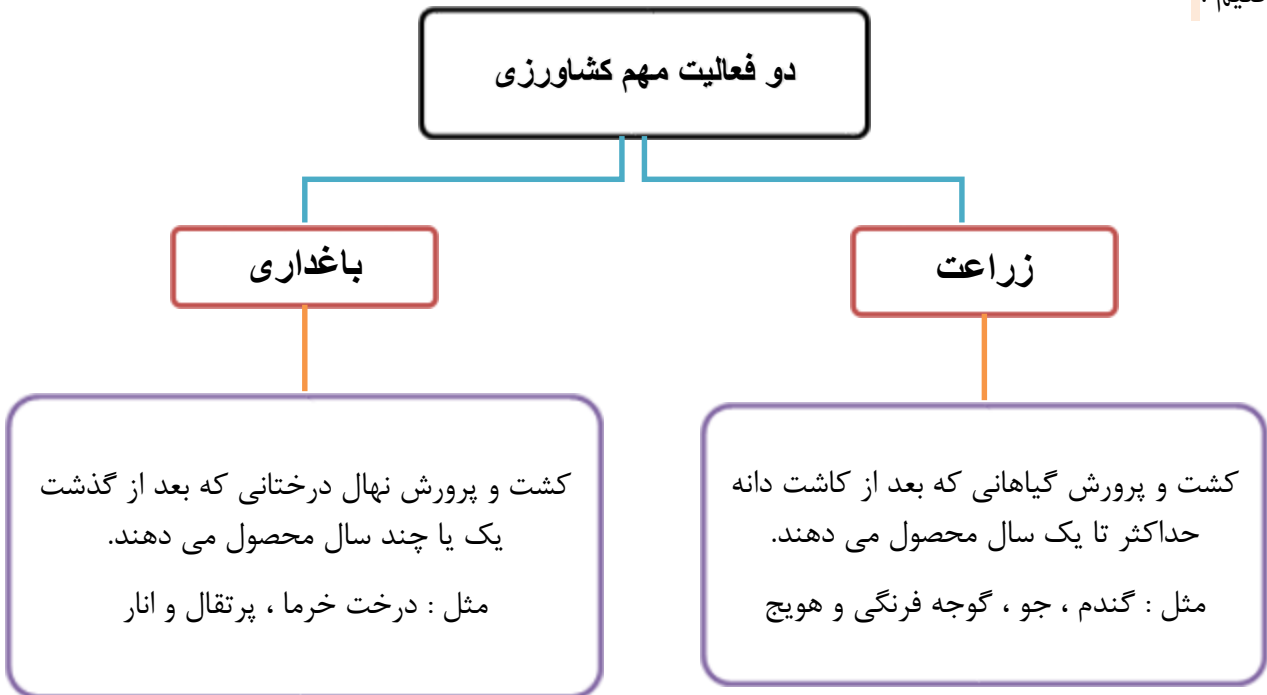
فعالیت

دانش آموز عزیزم، نام چند وسیله کشاورزی را نام ببر و یک مورد را به دلخواه نقاشی کن.

دانش آموزان عزیز ، در درس قبل با مراحل کشاورزی ، عوامل طبیعی و عوامل انسانی تاثیرگذار بر کشاورزی آشنا شدید. در ادامه ی این داستان سبز در این درس می خواهیم با دو فعالیت مهم کشاورزی ؛ یعنی زراعت و باغداری آشنا شویم و بدانیم محصولات کشاورزی که در غذای روزانه ی ما بسیار اهمیت دارند ، چگونه به دست ما می رسند. حالا که تفاوت زراعت و باغداری را یاد گرفتید ، می خواهیم سه گروه مهم از گیاهان زراعی (محصول زراعت) را به شما معرفی کنیم .

سه گروه مهم گیاهان زراعی :

۱. غلات (مانند : گندم ، جو ، برنج ، ذرت و ...)
۲. حبوبات (مانند : لوبیا ، نخود ، عدس ، ماش و ...)
۳. محصولات جالبی (مانند : خیار ، گوجه فرنگی ، هویج ، هندوانه و ...)

همانطور که می دانید **گندم و برنج** غذای اصلی مردم کشور ما است . بیایید با این دو گیاه دوست داشتنی بیشتر آشنا شویم.

گندم

گیاهی **یک ساله** است و به دو شکل **پاییزه و بهاره** کشت می شود . یعنی کشاورزان عزیز گندم را سالی یک بار یا در فصل پاییز و یا در فصل بهار می کارند .

از گندم ، آرد و سپس نان تهیه می شود.

برنج

گیاهی یک ساله است که از نظر شرایط طبیعی در نواحی مرطوب و نسبتاً معتدل به دست می آید.

بیش از نیمی از برنج کشور ما در استان های شمالی مانند استان گلستان ، مازندران ، گیلان و همچنین در استان های قزوین ، اصفهان ، فارس ، خوزستان و سیستان و بلوچستان تولید می شود.

به کسانی که در مزرعه ، برنج می کارند ، شالیکار و به مزرعه ی برنج ، شالیزار می گویند.

حبوبات و محصولات جالیزی

بعد از غلات ، مهم ترین منبع غذایی ما ، حبوبات و محصولات جالیزی است که تقریباً در همه ی استان های کشور ما کشت می شود.

فعالیت

در هفته ی گذشته از هر دسته گیاهان زراعی چه موادی را مصرف کرده اید؟ در جدول زیر بنویس.

محصولات جالیزی	حبوبات	غلات

کشت گلخانه ای

ایجاد گلخانه یا یک محیط مصنوعی برای کشت گیاهان ، یکی از روش های نو در کشاورزی است. در درس قبل خواندید که هر محصول با یک نوع شرایط آب و هوایی سازگاری دارد و در فصل های خاصی می تواند رشد کند ، این باعث می شود در

حالت طبیعی نتوان هر محصولی را در هر منطقه ای کشت کرد. اما امروزه با ایجاد گلخانه این مشکل حل شده است .
با ایجاد گلخانه می توانیم هر محصول را در هر منطقه ی آب و هوایی و در همه ی فصول سال کشت کنیم ، زیرا در گلخانه می توان آب و هوا ، گرما ، نور و رطوبت را به کمک دستگاه های مختلف و متناسب با نوع محصول تنظیم کرد.

چند محصول گلخانه ای

انواع میوه ها ، محصولات جالیزی ، سبزیجات ، قارچ های خوراکی و انواع گل و گیاهان زینتی.

نکته : کشت گلخانه ای در مقایسه با سایر کشت ها از نظر صرفه جویی در مصرف آب بسیار بهتر است.

فعالیت

با اجازه یا همراهی والدین به بازار تره بار محله ی خود بروید . از چند فروشنده ی میوه و سبزیجات بپرسید کدام محصول مغازه ی آن ها کشت گلخانه ای و کدام حاصل کشت در زمین زراعی یا باغ است؟ از موارد گفته شده جدولی تهیه کن.

باغداری

باغداری یعنی :

.....
جمله ی بالا را با توجه به مطالبی که در این درسنامه آموخته اید کامل کنید.

در کشور ما میوه های **سردسیری** و **هسته دار** مانند **هلو** ، **زردآلو** ، **آلو** ،

گوجه سبز و **آلبالو** و ... کشت می شوند که بخشی از این میوه ها به صورت خشکبار و بعضی محصولات **گرمسیری**

مانند **خرما** و **پسته** به دلیل **مرغوب بودن** به خارج از کشور صادر می شود.

محصولات کشاورزی چگونه به دست ما می رسد؟

کشاورزان پس از برداشت محصول ، باید آن ها را به دست مشتری برسانند تا زودتر مصرف شده و خراب نشوند. محصولاتمانند گوجه فرنگی ، میوه های نرم و سبزیجات.

برخی محصولات را به بازار فروش نزدیک مزارع کشاورزی می برند و بعضی دیگر را در انبارها و سردخانه ها نگه داری می کنند و بعد با کامیون و وانت به میدان های میوه و تره بار شهرشان می رسانند یا به شهرهای دورتر می فرستند.

فعالیت

حالا که متوجه شدیم محصولات کشاورزی که ما روزانه مصرف می کنیم با چه سختی هایی کشت و به دست ما رسیده است ، با پدر ، مادر ، خواهر و برادرتان جلسه ای خانوادگی بگیرید و درباره ی چگونگی مصرف درست و جلوگیری از اسراف این محصولات در منزل تان گفت و گو کنید.

تصمیم ها و نتایج این گفت و گو را در برگه ای بنویسید و در آشپزخانه بچسبانید . در رعایت این قوانین از هم سبقت بگیرید .

((کلو و شربوا و لاتسرفوا انه لایحب المسرفین))

این آیه مربوط به کدام سوره است ؟

ترجمه ی آن را بنویسید.

به نقشه کتاب نگاه کن و بنویس در کدام استان ها برنج و در کدام استان ها گندم کاشته می شود؟

برنج	گندم

دانش آموزان عزیز، به پرسش های زیر دقت کن.

اگر برق شهر ما قطع شود، چه اتفاقی می افتد؟

اگر در زمستان گاز قطع شود، چه مشکلاتی پیش می آید؟

اگر در پمپ بنزین ها بنزینی نباشد، چه اتفاقی در شهر رخ می دهد؟

انرژی به صورت های گوناگون وجود دارد و ما انسان ها به روش های مختلف از آن ها استفاده می کنیم.

وسایل	انرژی
	پخت و پز
	حمل و نقل
	گرم کردن ساختمان
	کشاورزی
	وسایل خانگی

با توجه به فعالیت انجام شده می توان نتیجه گرفت، بیشتر انرژی مورد نیاز ما شامل:

الف: نفت، گاز، گازوئیل و بنزین

ب: انرژی برق (الکترونیکی) است.

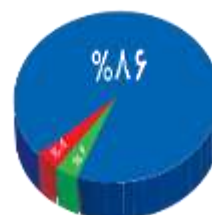
به مورد اول که شامل نفت و مشتقات آن می شود، سوخت های فسیلی گفته می شود.

انرژی به شکل های گوناگون در طبیعت وجود دارد. اما در دنیای امروز از بعضی از شکل ها و منابع انرژی بیشتر استفاده می شود.

این انرژی ها چگونه به وجود می آیند؟

همانطور که در نمودار زیر مشاهده می کنید، سه گروه عمده ی انرژی سوخت های فسیلی، انرژی های نو و انرژی های هسته ای هستند که البته ۸۶٪ انرژی مورد نیاز ما توسط سوخت های فسیلی تامین می شود.

- سوخت های فسیلی نفت، گاز، زغال سنگ و...
- انرژی های نو یا قابل تجدید (انرژی خورشیدی، باد، آب و)...
- انرژی هسته ای

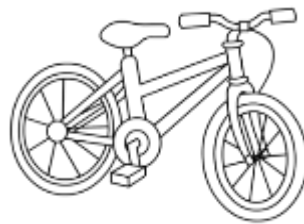
بیشتر برق (انرژی الکتریکی) مورد نیاز ما از طریق سوزاندن نفت کوره، گاز و گازوئیل در نیروگاه ها تولید می شود.

سوخت های فسیلی چگونه تشکیل می شوند؟

فسیل های مدفون شده در زیر دریا های قدیمی به مرور زمان لایه هایی را تشکیل دادند و این لایه ها نیز با ماسه، رس و سایر مواد معدنی پوشیده شد و سنگ های رسوبی را به وجود آوردند. با گذشت زمان سنگ های بیشتری بر روی هم انباشته شده و در نتیجه وزن بیشتری را روی لایه های زیرین وارد کردند. بدین طریق تحت فشار زیادی قرار گرفته و فشرده تر شدند تا اینکه آب موجود در آن خارج و سرانجام سوخت های فسیلی تشکیل شدند.

انرژی مورد نیاز کدام تصویر مستقیماً از طریق سوخت های فسیلی تامین می شود؟ آن ها را رنگ کنید.

در فعالیتی که در ابتدای درس انجام دادید، پس از سوخت های فسیلی به انرژی الکتریکی (برق) نیز اشاره کردیم. اما این انرژی از کجا می آید و چگونه تشکیل می شود؟

انرژی الکتریکی را می توان از طریق نیروگاه های حرارتی یا آبی به دست آورد.

در نیروگاه های حرارتی چه اتفاقی می افتد؟

در این نیروگاه ها، برق حرارتی از طریق فرآیند زیر تولید می شود:

۱. سوخت های فسیلی را می سوزانند.
۲. از حرارت تولید شده، آب به بخار تبدیل می شود.
۳. فشار بخار آب، توربین ها را به حرکت در می آورد.
۴. در نتیجه ی مراحل قبل انرژی الکتریکی تولید می شود.

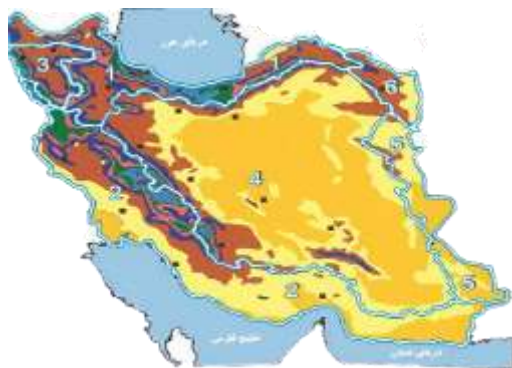
◀ نیروگاه رامین خوزستان، یکی از نیروگاه های حرارتی کشور است.

برق آبی چگونه تولید می شود؟

همان گونه که در سال گذشته خواندید، بر روی رودهای پر آب، سد بسته می شود و در نتیجه ی فشار آب ذخیره شده، توربین ها به حرکت در می آیند و در نهایت برق آبی تولید می شود.

اگر به نقشه ی کشور عزیزمان دقت کنی، خواهید دید که قسمت زیادی از ایران در ناحیه ی خشک قرار دارد و ما رودهای پر آب دائمی نداریم. با توجه به مطالب گفته شده، به نظر شما از کدام برق در کشور ما بیشتر استفاده می شود؟

بهتر است بدانیم برای حفظ محیط زیست، برق آبی مناسب تر است، زیرا برق حرارتی از سوزاندن سوخت های فسیلی به دست می آید که محیط زیست را آلوده می کند، اما برق آبی آلودگی ایجاد نمی کند.

همانگونه که در نمودار زیر می بینیم مصرف برق حرارتی در کشور ما بسیار بیشتر از برق آبی است و مصرف بی رویه ی برق یعنی سوزاندن بیشتر نفت و گاز و آلوده تر شدن محیط زیست.

شما برای حل این مشکل چه پیشنهادهایی دارید؟

به نقشه ی زیر نگاه کنید و مشخص کنید بیشتر منابع نفت و گاز کشور، در کدام جهت جغرافیایی و در کدام استان ها قرار دارند؟

گاز	نفت

در پالایشگاه ها چه اتفاقی می افتد؟

پس از استخراج، نفت خام از طریق لوله به پالایشگاه ها منتقل می شود. بیشتر نفت تصفیه شده و فرآورده های نفتی تولید شده در پالایشگاه از طریق خطوط لوله به مناطق مختلف کشور منتقل می شود و در زمینه های مختلف مورد استفاده قرار می گیرد. مانند: پلاستیک، عایق، حمل و نقل، تولید برق و...

بهتر است بدانیم صادرات و واردات نفت و گاز بزرگترین تجارت جهان است، زیرا هیچ کشوری نمی تواند ادعا کند مردمانش بی نیاز این طلای سیاه هستند. اهمیت صادرات و واردات نفت و گاز در این است که غالب کشورهای صادر کننده متکی بر پول نفت هستند و کشورهای وارد کننده نیازمند این انرژی برای ادامه ی تولیدات خود هستند.

دانش آموزان عزیزم، برای آشنایی بیشتر با تاثیر سوخت های فسیلی بر زندگی، پرسش های زیر را از یکی از افراد بزرگسال خانواده بپرسید و با او مصاحبه کنید.

پرسش	پاسخ
شما چند سال دارید؟	-----
کدام وسایل خانگی امروزه در زمان شما نبوده و یا از آن استفاده نمی کردید؟	----- -----
پخت و پز امروز با پخت و پز زمان شما چه تفاوتی دارد؟	----- -----
به نظر شما مصرف سوخت و برق تغییر کرده است؟ چرا؟	----- ----- -----

فرزند پرتلاشم، با توجه به آنچه آموختی به پرسش های زیر پاسخ بده.

ما انرژی مورد نیاز خود را از کجا به دست می آوریم ؟

سه گروه عمده ی انرژی را نام ببرید.

منظور از سوخت های فسیلی چیست ؟

بیش ترین انرژی مورد نیاز ما از کدام گروه سوخت ها به دست می آید ؟

چرا نفت و گاز را میراثی از گذشته می دانند ؟

	چه وسایلی می شناسید که با انرژی گاز کار می کنند.
	چه وسایلی می شناسید که با انرژی نفت کار می کنند.
	چه وسایلی می شناسید که با سوخت گازوئیل کار می کنند.
	چه وسایلی می شناسید که با انرژی گاز و برق کار می کنند.

جدول را کامل کن و برای هر پرسش توضیح بده.

انرژی های نو	سوخت های فسیلی	
		قابل تجدید پذیری هستند ؟
		آیا در دسترس همه می باشند ؟
		آیا قیمت کمی دارند ؟
		آلوده کننده هستند ؟